

КНИГАТА – НОЕВИЯТ КОВЧЕГ НА ТРЕТОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ

Доц. г-р Петър Парижков

В своето великолепно философско есе „Това ще убие онова“, съдържащо се в романа „Парижката Света Богородица“, Виктор Юго изразява идеята, че „книгопечатането ще убие църквата“ [1]. В лицето на архидякона Клод Фроло църквата издава своята уплаха и изумление „пред ослепителното изобретение на Гутенберг“ [2].

Възходящото книгопечатане заплашва неоспоримия дотогава авторитет на църквата като вседържителка на истината и пълновластна господарка на човешкия дух и живот.

Сега, след повече от 500 години, ние се тревожим за съдбата на печатното слово и по-конкретно – на българската книга.

Това, което не можаха да постигнат разяждащата власт на времето, историческите превратности, преследванията и унищожаването на книгата, като че ли е на път да се сбъдне – не в преизподнята на всепоглъщащия огън, а в ореола на сияйната електроника. Тази хипотеза е може би твърде песимистична и нарисувана със състени тъмни краски; може би картината не е чак толкова отчайваща, но канди-

датстудентските бисери всяка година ни показват, че идват все по-нечетящи млади поколения. А те са бъдещето, интелектуалният елит на нацията. Тежат ни!

Моите лични наблюдения като преподавател във висше училище потвърждават неутешителните изводи за невинното на пръв поглед, но все по-нарастващо невежество.

Социологията говори за т. нар. вторична неграмотност.

Практиката показва, че се формира поколение, което борави умело с новите информационни и комуникационни технологии, фетишизира компютрите, опиянява се от навигацията в Интернет, но не познава родната литературна класика, „Под игото“ и „Записки по българските въстания“, смята родолюбието за демодирани архаизъм, става жертва на целенасочено отродяване и космополитна гравитация.

Защо е така?

Къде се коренят причините за духовното осакатяване на младото българско поколение?

Дали само глобализмът и тоталното господство на визуалната комуникация са виновни?

Причината като цяло е в обществото, настроено информационно-консумативно, т. е. примитивно и първосигнално.

Беше разрушена една ценностна система, без да бъде изградена друга. В агонията на традиционни добродетели като родолюбие и книгопочитание, в условията на бездуховност, развихряне на алчност и превръщането на финикийските знаци в идол – от една

* Настоящата статия бе включена като първи пленарен доклад на Национална научна конференция „Библиотеки, четене комуникации. Съдбата на българската книга“, проведена през м. ноември 2004 г. Поради актуалността на темата, редколегията реши да публикува текста ѝ, който ще бъде включен в едноименния сборник гаден под печат в Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

страна, а от друга – изложено на опасността от наркотични изкушения, в люлката на попфолка и родната бодра чалга расте младото поколение на България. Успехът за него означава пари, шеметна кариера, светско разточителство, разкошни лимузини, блестящи заведения, ослепителни подиуми на многобройните конкурси за всякакви „мис“ и т. н. И едното му око гледа все нататък – отвъд Драгоман, към мечтания рай на Стария континент и Новия свят.

И отново идва въпросът: защо?

Защо младото българско поколение се отчуждава от род и отечество?

Защо в неговата крехка ценностна система не се вписват вълненията на учителката Рада от Вазовия роман?

Как да се вписват, като бивш вече министър на образованието и науката, при това титулуван с научна степен и звание, заяви на всеослушание от екрана на Българската национална телевизия, че стихотворението „Аз съм българче“ било демодирано и не ни приобщавало към Европа?!

Как да се вписва родолюбието в ценностната система на младите, като от учебните програми на средното училище са изхвърлени „Записките...“ на Захарий Стоянов – „една от най-хубавите книги в българската литература“ според акад. Георги Цанев?! [3].

Как българщината да се вселява у младите българи, като мастити професори от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ изхвърлят от приемните кандидатстудентски изпити Ботевата публицистика, защото – видите ли? – тогавашните политически реалии били непознати за съвременните млади хора? „Основният мотив да свалим публицистиката на Христо Ботев от конспекта е, че тя съдържа твърде много алюзии към онези времена – аргументира се проф. Милена Кирова. – Злободневните асоциации, които Ботев прави в своите статии, са неразбираеми за днешното младо поколение“ [4].

Ами как няма да са неразбираеми, като такива учени глави „пазят“ младите от докосване до епохата на Ботев?!

И това ни отвежда към лансираната преди години теза за „контактната зона на две цивилизации“ – евфемизъм, който трябваше елегантно да замени неблагозвучното „турско иго“.

Заради това не ме учудва фактът, че студенти не знаят почти нищо за Съединението от 1885 г., да не говорим за Великата френска революция (1789 – 1794), която пък е на галактическо разстояние от тях.

Понякога филтрирането на съзнанието става с „нови прочити“ и модерни тълкувания, т. е. с по-фини средства. Да вземем за пример учебното помагало за зрелостници и кандидат-студенти „Матура за отличен. Български език и литература“, второ равнище, в две части, издателство „Просвета“, 2003 г. Автор – доц. д-р Инна Пелева. Одобрено е от министъра на образованието и науката. В програмата, с която завършващите средно образование трябва да докажат знанията си по българска литература, са включени следните автори: Христо Ботев, Иван Вазов, Алеко Константинов, Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Елин Пелин, Димчо Дебелянов, Христо Смирненски, Гео Милев, Атанас Далчев, Елисавета Багряна, Йордан Йовков, Никола Вапцаров, Димитър Димов и Димитър Талев. Необяснимо защо липсват Любен Каравелов, Петко Р. Славейков, Захарий Стоянов, Христо Ясенев, Емилиян Станев, Веселин Ханчев, Пеньо Пенев, Йордан Радичков, Антон Дончев... Списъкът може да бъде продължен.

Но в случая с учебното помагало в очи се набива друго. В литературните анализи и тълкувания на някои творби е извадено социалното жило и социалните конфликти са представени като екзистенциални драми на индивида. Така е със стихотворението „История“ на Никола Вапцаров. В програмата липсват най-ярките стихотворения на Христо Смирненски – „Червените ескадрони“, „Йохан“, „Северно сияние“, „Руският Прометей“, „През бурята“, „Северният Спартак“ и др. Обяснимо е защо. Очевидно техният революционен патос не се нрави на авторката.

В същото време у нас почти липсва пълноценен литературен живот и сериозна литературна критика.

Цъфти невероятна графомания. Бездариято развихря своя бал.

Но да не бъдем чак толкова черногледни и да погледнем доброжелателно към съвременното българско книгоиздаване.

Днес у нас излизат много стойностни книги в широк тематичен спектър – философия, социология, политология, енциклопедични издания, речници, мемоари, оригинална и преводна художествена литература и т. н. Престижното издателство „Захарий Стоянов“ реализира грандиозен замисъл – 120-томната поредица „Българска класика“. Досега са излезли повече от 70 тома. Подобна инициатива се предприема за пръв път в родното книгоиздаване и ние трябва да отдадем дължимото признание на творческия екип, дръзнал да извърши истински духовен подвиг във времето на бездуховна екзалтация. Това е реална надежда за бъдещата по-добра съдба на българската книга.

И други издателства предлагат стойностна литература, която заслужава вниманието на сериозния читател. Великотърновското издателство „Слово“ популяризира родната класика и съвременната българска литература, история, философия, математика, география и т. н. Много търсени са неговите поредици „Малка ученическа библиотека“, „Литературни кръгове и издания“, „Критически прочити и коментари“ и др.

Могат да се посочат и още окуражаващи примери.

В своята политика за насърчаване на българското книгоиздаване Националният център за книгата при Министерството на културата посредством програмата „Помощ за книгата“ подкрепя финансово отпечатването на определен брой заглавия всяка година. Очевидно това не е ритуално жертвоприношение пред българската книга, а проява на възрожденската традиция за спомоществователство в актуализиран вариант при условията на пазарната икономика. Но само тези жестове не са достатъчни. Ако в близко бъдеще Министерството на културата приеме законодателни стъпки за чувствително нама-

ляване или въобще за премахване на тежкия 20% ДДС върху българската книга, тревогата за нейното бъдеще навярно ще отпадне.

Позволете ми и някои разсъждения в по-общ план.

В своето многовековно битие, озарено от отблясъците на победи и трагично величие, отечеството ни е оцелявало благодарение и на книгата. Историческите примери са много, но е достатъчно да посочим „златните векове“ на българската книжнина.

По мое мнение днес нямаме основания да се безпокоим за българското книгоиздаване. Статистиката показва сравнително устойчиво развитие. Броят на издадените заглавия е както следва: 1989 г. – 4543; 1990 г. – 3412; 1991 г. – 3260; 1992 г. – 4773; 1993 г. – 5771; 1994 г. – 5730, и т. н. През изминалата 2003 г. у нас са издадени 3889 заглавия [5]. В общи линии делът на българските книги е в границите от 60% до 80% от цялата продукция, което е добър показател.

Броят на заглавията расте, а единичните тиражи намаляват. Това също е устойчива тенденция през последните 15 години. Очертава се широк тематичен спектър, който задоволява интересите на разнородна читателска аудитория.

Други причини пораждат тревога за съдбата на българската книга.

Днес тя съществува в условията на жестока конкуренция с електронните масмедии. Триумфът на аудиовизуалната комуникация поставя книгата в твърде неизгодно положение. Но според мен това е само привидно. Истинското, дълбокото познание се съдържа в книгата. Тя е с нищо незаменима дарохранителница на многовековния човешки опит и знания. В този смисъл книгата има привилегировано положение в съвременния свят на глобална информационна инвазия. Експертите са единодушни, че само около 10% от информацията в Световната мрежа е достоверна. Освен това подмяната на реалния свят с виртуални и често пъти доста агресивни образи е опасна и крие непредвидими последици за младите хора с неукрепнала психика. Компютрите ги примамват с илюзията, че всичко е забавно-развлекателно шоу,

което се възприема без труд и носи наслада. А книгата, истинската, стойностната книга изисква интелектуални усилия, постоянство, търпелива работа.

Тъкмо в преодоляването на консумативното, лековато и хедонистично отношение към живота е привилегията на книгата. Нейната спасителна мисия е не толкова в самосъхранението, а в предотвратяването на масовия интелектуален декаданс, чийто призрак прозира плътно зад ореола на новите електронни божества.

Някога, преди повече от 550 години, книгопечатането прави своите първи крачки със „Сивилина книга“ от Библията.

Днес библейският праведник Ной трябва да спасява Гутенберговата галактика. Според мен книгата е съвременният Ноев ковчег, който като спасителен кораб ще преплува през вълните на информационния потоп и нравствената деградация, за да ни изведе до бреговете на високата духовност. Но дали и там – в обетованата земя – четенето няма да е аристократично занятие за самотници?

Лично за себе си аз съм изработил стратегия. На 5-годишна възраст моята внучка Катерина се забавлява с компютърни игри, но заедно с това знае наизуст стихотворението „Татковина“ от Петко Р. Славейков. Ще посветвам и нейното едногодишно братче Борис да последва примера ѝ. А пък аз – пристрастен към книгата на Виктор Юго „Изкуството да бъдеш дядо“, ще си припомня отново призива, който отправи Първият международен конгрес на книгата в Лондон през 1982 г.: „Да станем мускетари в защита на книгата!“

ЛИТЕРАТУРА

1. **Юго, Виктор.** Парижката Света Богородица. – В: **Юго, Виктор.** Избрани творби. С., 1984, с. 494.
2. Пак там.
3. **Цанев, Георги.** Захари Стоянов. – В: **Цанев, Георги.** Писатели и проблеми. С., 1965, с. 343.
4. Вж. **Инджов, Никола.** Смешен професорски плач. – С л о в о т о д н е с, № 10 /398/, 8 апр. 2004, с. 3.
5. Вж. **Култура**, № 19 /1875/, 12 май 1995, с. 11, и по сведения на Центъра за национална библиография при Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

НОВИ КНИГИ

на

Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново

